

ראיון ב- 16.11.90

ארכיון מעין-צבי

מראיינת: שולמית קוגלמן

יוסף נדלר

הכנה לקראת הקלטה בוידאו

יוסף נדלר (יוסקה)

ראיון ב-16.11.1990

המראיינת: שולמית קוגלמן

בהכנה להקלטת כתבתו של יוסקה נדלר בוידאו - על תקופת השואה בעיקר.

נולדתי ב-4.2.24 בבוקרשט, בירת רומניה. היינו 3 אחים ו-2 אחיות,

הייתי החמישי, אחי הבכור נפטר בצעירותו ולא הכרתיו.

הקהילה היהודית ברומניה הייתה די גדולה. התנועה הציונית הייתה רק

בראשיתה, אך הקופה של קרן הקיימת כבר עמדה בכל בית יהודי. באתי ממשפחה

טובה, אבי היה הגבאי של בית הכנסת, הנציג הקהילתי כלפי העירייה, אם היו

תלונות היו באים אליו. אימי הייתה בעלת בית טובה שידעה לארח, בתו של

הרב, אליהו גלבר ממולדביה, היה רב אורתודוכסי ממש, צנוע וישר.

יוסף נדלר * ראיון 16.11.90 * תיעוד חברים * ארכיון מעין עבי / 1

לפעמים ירד לקראת שבת מביתו, שבכפר בצפון מולדביה. לביתנו, היה שופט-בורר בקהילה של יוצאי מולדביה בבוקרשט, היהודים לא הלכו להתדיין בבתי-הדין הרומניים, אלא אצל הרב של קהילתם. היו מתדיינים בנושאים של כסף, מריבות משפחתיות ורכוש. אני זוכר, שבאחד השבתות הללו, בהיותי ילד, הסתרתתי מתחת לשולחן, שהיה מכוסה במפת קטיפה, שהגיעה עד לריצפה. שמעתי את כל המשפט בנושא רכוש, המשפט, היה קולני ואז נכנס עוזרו כדי לסייע לו. לאחר צאתם של המתדיינים, יצאתי מתחת לשולחן. חשבתי שסבי, הרב, יכעס עלי, הוא הסתכל עלי ארוכות. על השולחן היו מונחות חלות יפות קלועות - הוא ברך ונתן לי אחד.

בהיותי בן 6-7 הבטיח לקנות לי סוס לבן, קטן ומגלשה. אך הבטחה זו לא קויימה. ועדיין אני חולם על כך. סבי היה אדם מאוד גבוה, הכי גבוה במשפחתי. היה בעל זקן לבן. ע"י יופיו השפיע עליי וגם ע"י המבט שלו.

שאלתי אותו פעם, מיהו ישו? כי לא רחוק מחצר ביתנו היתה כנסייה. והכומר הטיף לרומנים שאנחנו היהודים, הרגנו את ישו. אעפ"כ, שהייתי חבר טוב של בת הכומר ושל בנו של שמש הכנסייה, כשכעסו עליי, טענו, כי הרגתי את ישו. על "הריגת ישו" זו שילמתי הרבה פעמים בחצר בה"ס שלי בזמן הפסקות ה"10".

אם זה היה שלג בחוץ, כמה רומנים היו תופסים אותי ומחזיקים אותי ומכניסים לי שלג בחולצה וצועקים: יהודי-יהודי, הרגת לנו את ישו. ועוד פעם תודה רבה לכומר הזה, מדוע? ע"י כך שקיבלתי את המכות האלה, למדתי שאני צריך להתגונן ונכנסתי ל"מכבי בוקרשט", שהיה ארגון ספורטיבי נרחב, נכנסתי לחוג בוקס ולחוג להתעמלות שבדית, המבוסס על מכשירים, ויותר מאוחר לחוג ג'ודיצו, שהיה אז במודה. הייתי אז בן 12.

"מכבי בוקרשט" - מכבי רומניה הגיעה למכביה של 1934, בארץ, נציגיה. היא הייתה אלופת המכביה בכדורגל. היה מכובד. אני שיחקתי איתם, היה להם הרבה כסף מתחרות-האליפות.

כל שנה בחנוכה, היינו יוצאים לחוצות בוקרשט, לתהלוכה עם דגל ציוני, תכלת-לבן ומגן דוד ועם דגל רומני כמובן, כדי שיגן עלינו מהחוליגנים. היינו מגיעים לבית כנסת הגדול של בוקרשט "הטמפל" ,... איפה שיושב היום, הרב רוזן. היינו עולים על הבמה עם הדגל ושרים את השירים של המכבים. אורגן גדול ומקהלה ליוו אותנו. היתה אוירה חגיגית של חנוכה עם כיבודים, חזר אל המזימות של הקבוצה... אצל בוקרשט, אז נתנו איזשהו דבר... ונאמנו בהיינו מאוד גאים להיות יהודים, לא פחדנו. הדבר הזה נתן לנו ביטחון עצמי כזה, שהגויים לא התקרבו אלינו - ולא התנפלו עלינו. היו בינינו כמובן גם כמה ילדים לא טובים, שהביאו גם איזה סכין קטנה. ליתר ביטחון. הרומנים היו תמיד עם אקדחים או עם סכינים. ואתה לא יכולת לקבל רישיון והיית צריך להחזיק משהו, אך לא השתמשנו בזה, על מנת לא להסתבך.

לפעמים הסטודנטים הרומנים ו"הגויים החמישי" שלהם - שנקראו בעברית "משמר הברזל" התארגנו נגד היהודים. המנהיג היה מסיט את הסטודנטים, ואז הם היו עושים פשיטות על הרובע היהודי.

ברובע שלנו, לידינו, היה גם מעון לסטודנטים, למעון זה הגיעו מכל רחבי רומניה כדי ללמוד באוניברסיטאות של בוקרשט. בחצר אותו מעון היה מגרש כדורעף וכדורסל והעיקר היו טבעות ומכשירים רבים. והיותי יכול להתאמן חופשי ולשחק שמה.

אני חוזר אל הפשיטות של הגויים עלינו, הם עלו לרובע הראשי, היהודי שמה בבוקרשט. אז נתננו אזעקה בבתי הקפה ליהודים, שהנה הסטודנטים באים - החוליגנים באים !

ואז הם יצאו היהודים, קרעו גדרות של עץ - כנשק והיו יוצאים לקראתם. אני זוכר על אחד הפשיטות האלה, ממש קרב רחוב עד גדרות, עם אבנים ועם סכינים לא ידעתי מי מנצח, מי על מי, לא יכולתי להבחין - צעקות, בכי... ואחר-כך היו נסוגים.

אבי ז"ל היה אחד המנהיגים של הגנת הרובע והיה אחראי כלפי העירייה ומסייע לקציני המשטרה. בתחנה האיזורית - היתה מנטליות של ארץ בלקנית.

יוסף נדלר * ראיון 16.11.90 * תיעוד חברים * ארכיון מעין צבי .. / 6

הערכים נמדדים לפי המתנה - "בקשיש" בתורכית (שוחד), שאתה נותן להם. אז הידידות שלהם עם אבי היתה טובה.

הידידות הזאת היתה צריכה להיות ניזונה כמו "מדורת שדה שצריך להבעירה. ידידות זאת של השוטרים, היתה נקנית במשכורת חודשית לקציני המשטרה - בצורת חבית גבינה או בלוק של חמאה מהסוחרים היהודיים או ארגז יין.

היו וכל מיני צורות לשוחד הזה. אני הייתי נדהם על גודל של הזה - אבל אבי היה אומר שזה שטויות. העיקר זה חניי היהודים שנמשכים; הסטטוס קוו שאנחנו יכולים להיות כביכול חופשיים. בבתי הספר שלנו היהודים, היו בתי ספר יהודים שלמדו גם עברית, בתי ספר יסודיים - גימנסיות, בית הספר "מארציו" היה לרומנים. היות ולא היה אפשרות החזיק דבר כזה, היו רק שתי גימנסיות יהודיות, לא על רמה משמעותית. כאן לצדנו לו מסתור, בבית שלנו, היתה חדרה של אבי.

יוסף נדלר * ראיון 16.11.90 * תיעוד חברים * ארכיון מעין צבי 7 / 7

היינו די מאושרים כל איזו תקופה, ב-1938 - אחי עלה לארץ וככה היינו צריכים גם אנחנו. יש לזה תקדים: סב של אימי, היה גם כן רב, שמו היה יוסף אורנשטיין.

שמי על שמו - יוסף ! ב-1912 גמר עם כל העניינים שלו ועלה לפלסטינה, בדרך נשדד ע"י שודדים והגיע ללא פרוטה הנה. אבל הצליח להסתדר וללמוד בצפת שם הוא נפטר. הוא שלח לנו תמונה ואני כתבתי עליה: סב של אימי, שאני עובר את השם שלו - יוסף מיגר אורנשטיין, יהודי דתי, שנפטר בפלסטינה, אני קלטתי את התמונה הזאת, יוסף נדלר, רב יוסף נדלר. הוא נפטר באפריל, 1914. (הצלם פלסטיני). זה

הצד של אימי. אגב, יש לנו עוד אגף אמריקאי מהצד שלו והמצד של אימי גם כן. יליד ארץ צבי. 17 לפני גמר מלחמת העולם הראשונה, אחד הנכדים שלו שערק מהצבא הרומני, בא למצוא לו מסתור, בבית שלנו, הבית שלנו היה תמיד מחסה לעריקים מהצבא הרומני.

יוסף נדלר * ראיון 16.11.90 * תיעוד חברים * ארכיון מעין צבי .. / 8

בתקופת מלחמת העולם הראשונה, היו מוציאים להורג אז, אם היו תופסים, הוא הגיע לבוקרשט, ועל ידי סיכסוך משפחתי אותו עריק הסתכסך עם אחותו שגרה בבוקרשט, שלא רצתה לקבל אותו, הגיע אלינו. אחותו, חנה קראו לה, הלכה והילשינה למשטרה.

"כנראה היתה שנאה גדולה" הקומיסר של המשטרה יחד עם איזה בלש, באו לבית אבי, אלינו. אני עוד לא הייתי בעולם. הנה חנה אחותו, אמרה לי שהעריק מצליח נדלר-לביא, אבי אמר לו: "אין צורך לעשות חיפוש, אני אגיד לך, הוא לא נמצא כאן" !

אף על פי כן שבאותו זמן הוא רעד מתחת למיטה, באותו חדר איפה שהם דיברו ומובן הקצין המשטרה, ידיד של אבא, לא עשה חיפוש, בתוכו הוא ידע שהעריק מצלנו. כשיצאו מהחדר, אמר לו לאבא: "אני נותן לך 24 שעות, יותר אני לא יכול". אז אבי, באותו הלילה, היה לילה של חורף עם שלג, 1.5 מ' לקח את הבן-דוד של אמא, זה היה ! אני יודע ? אורנשטיין, והביא אותו לתחנת הרכבת הצפונית של בוקרשט והעלה אותו על הרכבת שנסעה לצפון.

הפרשת מקס אורנשיין, כדי לתת איזה מן רעיון על מה זה היה בית-אבא.
תמיד ידענו כמה אנשים נתעורר בבית אבל לא כמה אנשים יבואו לאכול וכמה
יבואו ללון

אצלנו. אימיו, יש לציין לא תמיד היתה מרוצה, אבל לא יכול היה להשאיר
אנשים,

ובנוסף לזה היה לו בבית הכנסת שלו מקום שהיה לן, לאיפה שלנים העניים
שמקבלים גם ארוחת בוקר וגם ארוחת ערב והארוחה של 3 סעודות,
שאבי היה עומד על כך שהוא בעצמו יבשל אותם - ויכין אוכל ל-35-40 איש.
היו לו גם כלים גדולים.....

בביתנו, כמו מביאים לבית-כנסת שלא היה רחוק מהבית. היה ממומן
מקופה שהיתה וגם הוא שילם, לא היו הוצאות גדולות, ברומניה
באותה תקופה, האוכל לא היה פונקציה, אני זוכר, ודווקא הדגים של ה-3,
ברומניה זה היה אוכל של העניים, הבשר זה היה אוכל של העיר, העבודה רבה.